

תורה שבלב/ אחד העם (ערוך על פי פרויקט בן יהודה)
כ"ו שבט תרנ"ד

אלפים שנה הננו עם ספרותי, עסקנו רק ברוחניות, ובכל זאת, או בעבור זאת, באנו למה... שבאנו; לפיכך חייבים אנו עתה, בחפצנו להשיג מטרה מעשית ידועה, לעזוב עבודת הרוח, כדבר בלתי מועיל או גם מזיק, ולהצטמצם רק בעבודה גשמית. זה הוא, כמדומה לי, קשר המשפטים. במוחם של בעלי השקפה זו

הם אינם רואים איפוא, כי לו היינו באמת 'עם ספרותי', לא היינו צריכים אולי להתאונן על כי 'כוח אין ללדת'; כי אסוננו הוא מה שאין אנו עם ספרותי, כי אם – עם הספר. ההבדל בין שני אלה גדול מאד. הספרות, כמו העם, כוח חי הוא, הפושט צורה ולובש צורה. דור הולך ודור בא, והעם חי בכולם; ספרים הולכים וספרים באים, והספרות חיה בכולם. 'עם ספרותי' אפשר לקרוא איפוא רק לזה, שחיוו וחיי ספרותו, הדורות והספרים, הולכים ומתפתחים יחד, הספרות לפי צרכי הדור, והדור לפי רוח הספרות. להעם הספרותי תעודת הספרות היא לזרוע על תלמי הלבבות רעיונות וחפצים חדשים ולעזוב אחרי כן את הזרע הרך להשגחת הלב, שיקלטהו, יצמיחו ויגדלו בכוח עצמו ולפי צרכיו, עד שיתהפך לבסוף לחלק אורגני מנפש האדם, לכוח חי העומד ברשות עצמו, בלי שום יחס עוד למקורו הספרותי, כמו שאין עוד יחס בין כוחו ופעולתו של איזה סופר גדול ובין אותה 'כריסטומטיא' שלמד בילדותו. – **אבל 'עם הספר' הוא עבד הספר, עם שפרחה נשמתו מתוך לבו ונכנסה כולה לתוך דברים שבכתב.** לו תעודת הספר היא לא להעשיר את הלב בכוחות חדשים, כי אם, אדרבא, להחלישו ולהשפילו עד שלא יעז עוד לפעול ולהתפעל 'בכוח עצמו ולפי צרכיו', אלא הפל רק באמצעות הכתב. כל חזיון טבעי או מוסרי המסוגל לעורר איזו תנועה בלב מוכרח להביא אתו הסכמה שבכתב על שהרשות נתונה לו לעשות זאת, וגם אז אין ההתעוררות עוד פשוטה וטבעית, כי אם לפי תכנית מיוחדת, מלאכותית, הקבועה ומוגבלת מראש. על כן יעמדו על עמדם גם שניהם, העם וספרו, וצורתם לא תשתנה הרבה במשך הדורות, באשר לשניהם יחסו הכוחות המניעים לזה: להעם – יחס ישר, בלי אמצעי, בין הלב ובין כל אשר מחוצה לו, ולהספר – התקוממות-הלב (היוצא מן היחס ההוא) נגד אותם הדברים שאינם לפי צרכיו

ועם הספר הננו באמת זה קרוב לאלפים שנה, אך לא מראשית ימי קדם. אין צריך לאמר בימי הנביאים – מהם נתרחקנו כבר כל כך עד שאין אנו מוכשרים אף להבינם – אלא עוד גם בימי הבית השני לא חדל הלב מלחיות ולפעול 'בכוח עצמו'; עוד הרגיש עצמותו והאמין בכוחו במדה גדולה כזו עד שהרשה לו לבקש בקרבו את תורתו, את הקריטריון לדברי הכתב: **'דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה'**. ואם על ידי היחס הישר בינו ובין העולם החיצוני נתרחק הלב לפעמים מרוח הכתב, לא יכול אז להפנע ולבטל את הכרתו, כי אם, אדרבא, התקומם נגד אותם הדברים שאינם עוד לפי צרכיו, וההתקוממות הזאת הכריחה את רוח הכתב להתפתח גם הוא בהסכם עם הצרכים החדשים. אם הלב בדרך התפתחותו הגיע להכרה ברורה, כי "עין תחת

עין" היא אכזריות בלתי נאותה לאומה בת תרבות, והכרת הלב היא עוד באותה שעה אֶבְטוֹרִיטֵט שאין למעלה ממנו, – הלא אז הדבר מובן, כי גם האֶבְטוֹרִיטֵט האחר, הכתב, לא יוכל לדבר בלשון אחרת, ואין ספק איפוא, כי "עין תחת עין" זה ממון

אבל כל זה נשתנה אחרי כן. **תורה שבעל פה, אשר שמה הראוי לה באמת הוא 'תורה שבלב',** נתאבנה גם היא בדברים שבכתב, ולב האומה נתמלא כולו רק הכרה אחת ברורה וחזקה: הכרת אפסותו המוחלטת והשתעבדותו הנצחית אל הכתב. 'קול אלהים בלב האדם' אין לו עוד שום ערך ואבטוריטט כשהוא לעצמו, ובכל שאלה משאלות החיים לא הוא המכריע, אלא 'ניתי ספר ונחזי'. ולא זו בלבד, אלא גם להסכים לדברי הכתב אין הלב רשאי עוד: 'אל תאמר אי אפשי בבשר חזיר', כי גם זאת תִּקְשַׁב לו לחוצפה יתרה, כעבד שמספיק לדברי הרב, 'שעושה מדותיו רחמים ואין אלא גזרות', – אלא ישתוק ויעשה כמצווה עליו. במצב כזה אין פלא, כי נמצאו מפרשים אשר תורת הלב של הלל נראתה להם כמרידה נגד הכתב, ולא נתקררה דעתם עד שהוציאו את המאמר הזה, תפארת התלמוד, מידי פשוטו, כִּאלו 'לחברך' הוא רמז להקב"ה: 'אל תעבור על דבריו, שהרי עליך שְׁנֵאוֹי שיעבור חברך על דברך' (פירש"י). ולעומת זה, אין ספק, כי לו היה 'עין תחת עין' כתוב לא בתורת משה, כי אם בתלמוד בבלי, וביאור המשפט הזה היה נמסר איפוא לא לחכמינו הקדמונים, כי אם למפרשי־התלמוד, – אז היו הם מקבלים עליהם את הדין כפשוטו, והרבנים והעם היו מִשְׁתַּקִּים ביד חזקה את הרגש המוסרי שבלבם, לבל ישמיע קולו נגד הלכה מפורשת, ...והיו חושבים להם זאת לצדקה

ומלב חולה כזה אך לשוא נבקש התעוררות עצמית ותנועה חזקה באיזה ענין שלא מן הכתב. ההגיון, הנסיון, השכל הבריא, הרגש המוסרי – כולם קצרי־יד הם למשכו אחריהם ולהוליכו בדרך חדשה לאיזו מטרה חפשית. כל שאלה פרטית, איזו שתהיה, בנוגע להטבת חיינו הפנימיים פוגשת על כן בהכרח על דרך פתרונה (כמו שהראה הנסיון) את המכשול הכללי הזה, וכל המבינים בעם..רואים זה כבר, כי אין עצה להיטיב את המצב בפרטים, בלתי אם ירפא תחלל הלב בכלל

שאלת כל השאלות בחיינו הלאומיים היא איפוא: **היש אפשרות למצוא תרופה למחלה הנושנת הזאת? היוכל עוד הלב העברי לשוב ולהתנער משפלותו, לשוב ולהתקשר עם החיים בלי אמצעי, ולהישאר בכל זאת לב עברי**

בארי BE'ERI
מכון שאלום הרטמן SHALOM HARTMAN
INSTITUTE שלום הרטמן

ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" -- אם מובדלים אתם מן העמים הרי אתם לשמי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר" מלך בבל וחבריו. ר' אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם "אי אפשי ללבוש שעטנז. אי אפשי לאכול בשר חזיר. אי אפשי לבוא על הערוה" אבל "אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי כך"? תלמוד לומר "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" -- נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים